

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

10
2023

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti

08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Qo'ng'irotbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 802 sahifa, 30-oktyabr, 2023-yil.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Rae Kvon Chung, Janubiy Korea, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati

Salimov Oqil Umrazqov, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi

Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi

Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari

Toshkulov Abduqodir Hamidovich, i.f.d., prof., TDU rektori

Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari

Sharipov Qo'ng'irotbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., TDIU rektori

Oblamuradov Narzulla Naimovich, i.f.n., dotsent

Djumaniyazov Maqsud Allanazarovich, Qoraqalpog'iston Respublikasi Tabiat resurslari qo'mitasi raisi

Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati

Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari

Ochilov Farhod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i

Eshov Mansur Po'latovich, i.f.d., prof., TDIU Akademik faoliyat bo'yicha prorektori

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMB birinchi prorektori

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori

Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor

Yuldashev Maqsud Abdullayevich, p.f.d., prof., TDIU Moliya-iqtisod ishlari bo'yicha prorektori

Karimov Norboy G'aniyevich, i.f.d., prof., TDIU huzuridagi PKQTMO tarmoq markazi direktori

Hakimov Nazar Hakimovich, f.f.d. TDIU profesor

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori

Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU Marketing kafedrasida professori

Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori

Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori

Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., prof., Atrof-muhit va tabiatni muhofaza qilish texnologiyalari ilmiy-tadqiqot instituti

Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari

Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori

Musyeva Shoira Azimovna SamDu IS instituti professori

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., Toshkent arxitektura-qurilish universiteti katta o'qituvchisi

Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti

Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti

Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti

Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti

Nomozova Qumri isoyevna Geologiya fanlari universiteti "Iqtisodiy geologiya" kafedrasida dotsenti

Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU Ilmiy tadqiqotlar va innovatsiyalar departamenti rahbari

Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU huzuridagi PKQTUMOTMXHB mutaxassis

Ekspertlar kengashi:

Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti

Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Imomqulov To'liq Burxonovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Qishloq xo'jaligida innovatsion xizmatlar infratuzilmasini rivojlantirishning nazariy asoslari.....	8
Sharipov Kongratbay Avezimbetovich , professor, Zaynutdinova Umida Djalalovna , dotsent	
O'zbekiston-Turkiya do'stligi azaliy qadryatlarimiz zaminida yashab kelmoqda.....	13
O'sman Mesten , Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya-O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari	
O'zbekistonda turizm sohasining rivojlanishini davlat tomonidan	
qo'llab-quvvatlash mexanizmini takomillashtirish.....	15
Akkulov Abdulaziz Uralboyevich , mustaqil tadqiqotchi	
O'zbekiston Respublikasini "Yashil" iqtisodiyotga o'tish istiqbollari. Muammolar va yechimlar.....	19
Mirzayev Bexruz Abdulla o'g'li , doktorant	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda "Yashil" iqtisodiyotning o'rni.....	26
Sevara Yaxshimuratova Rustam qizi , assistent-o'qituvchi	
Sanoat barqarorligini ta'minlashda yashil energetikaning o'ziga xos xususiyatlari.....	29
Kadirov Abdumalik Matkarimovich	
Republikamizda "yashil iqtisodiyot"ni shakllantirishda agroxizmatlarni	
rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari.....	36
Mirzayev Q. J. , i.f.d., professor; Jonuzokov M. K. , assistent o'qituvchi	
"Yashil" obligatsiyalarni muomalaga chiqarishning nazariy va amaliy jihatlari.....	40
E. I. Nosirov , i.f.n., dotsent	
Turizm sohasidagi loyihalarni kreditlash amaliyotini takomillashtirish.....	46
Matkabulova Dilorom Xalilullayevna , PhD	
Koreya Respublikasida yashil (eko) turizmning rivojlanish yo'nalishlari va muammolari.....	51
Islomova Dilrabo Salomovna , kafedra assistenti	
Moliyaviy menejment tizimini transformatsiyalashda raqamli marketing	
samaradorligini baholashning nazariy yondashuvlari.....	55
Sobirjonov Sanjar Sobirjonovich , PhD, dotsent	
Samarqand viloyati ekologik turizm salohiyatidan samarali	
foydalanish asosida ekoturizm klasterlarini shakllantirish.....	62
Abduraxmanova Aqida Fayzulla qizi , i.f.b.f.d.; Axrorov Farxod Baxriddinovich , i. f. n.; Xo'jamov Bobur , tadqiqotchi	
Ichki turizmni rivojlantirishda davlatning o'rni.....	68
Dehqonov Burxon Rustamovich , tayanch doktorant	
O'zbekistonda turizm sohasini rivojlanishiga global trendlarning ta'siri.....	72
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich , i.f.d., professor	
Assessment of the Current State of the Market and Procedure For Lending	
to Subjects of Tourism Services of the Republic of Uzbekistan.....	79
Karimova Aziza Maxomadrizoyevna , PhD, docent; Maqsudov Orif Shakirovich , assistant	
Islomiy moliya instrumentlari (muzoraba va mushoraka) va ularni tijorat banklarida qo'llash.....	84
Madraximova Gulasal , dotsent; Safarova Nasiba , magistrant	
Mamlakatimizda "Yashil" iqtisodiyot asosida barqaror rivojlanishni ta'minlashning o'ziga xos jihatlari.....	90
Mustafaqulov Yangiboy Bo'riqulovich , Todjimamatova Mashhura Erkinovna ;	
Nurmatova Hilola A'zamovna ; Berdieva Aziza G'anisher qizi ; Egamberdieva Oydin Abror qizi	
Ways to Improve the Green Recovery in Uzbekistan by Investment and Trade.....	97
Nurbek Khalimjonov , assistant	
Evaluating the Path Towards Sustainable Tourism Development in the Republic of Uzbekistan.....	102
Khusniddin Egamnazarov	
Nexus Between Climate Change and Energy Consumption in Uzbekistan: A Time Series Analysis.....	106
Sarvar Mamasoliyev ; Shodiyor Toxirov	
O'zbekistonda mice turizmini barqaror rivojlanishida qulay infratuzilma.....	112
Xalimova F. N. , katta o'qituvchi	
Ichki turizmni rivojlantirishning ilg'or xorijiy tajribasi va uni	
O'zbekistonda qo'llashning iqtisodiy afzalliklari.....	115
Matkarimov Jahongir Shamuratovich , mustaqil tadqiqotchi	
Agroturizmni rivojlantirish orqali hududlarning barqaror rivojlantirish imkoniyatlari.....	122
Jo'rayeva Nargiza Abduvohidovna , kafedra dotsenti	
Turizm sektorida milliy hunarmandchilik mahsulotlarining rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlari.....	126
Xushnazarova Maxzuna Gulamdjanovna , kafedra assistenti	
Роль религиозного туризма в экономике Узбекистана.....	132
Рахимова Дилфуза Мирзакасимовна , преподаватель	
Turistik sanoatining investitsion jozibadorligini boshqarish va samaradorligini baholash.....	139
Sa'dullayeva Gulnoza Sodiq qizi , PhD	

Turizmga innovatsiyon texnologiyalarni joriy qilish shart sharoitlari	144
Po'latov Ma'murjon Murodjon o'g'li , doktorant	
O'zbekistonning "yashil iqtisodiy strategiyasi" va uni amalga oshirishning asosiy yo'nalishlari	147
Bekmirzayev Mirzoxid Adashaliyevich , dotsent	
An Analysis of the Structure of Trade Between China and Uzbekistan	150
Cao Gang , PhD Candidate	
"Daka-Tex" MCHJ XKning marketing faolyatining takomillashtirish.....	160
Musyeva Shoirazimovna , kafedra professori	
Mamlakat iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda oziq-ovqat xavfsizligining o'rni	164
Ibragimov G'ayrat Ablaqulovich , PhD; Shukurova Nilufar Qahramonova , tadqiqotchi;	
Umurov Islombek Furkatovich , tadqiqotchi; Tojiqulov Samandar Orufjon o'g'li , tadqiqotchi	
MDH davlatlarida chorva va parandachilik o'sish dinamikasi	169
Abidov Abdujabbor Abduxamidovich , t. f.n., dotsent	
Tijorat banklarida foiz stavkaning likvidlikka ta'siri	179
Berdiyarov Baxriddin Tavasharovich , iqtisodiyot fanlari doktori, professor	
O'zbekiston moliya bozorini jahon moliya bozoriga integratsiyalashuvining dolzarb masalalari	186
Burxanov Aktram Usmanovich , i.f.d., prof.; Xudoyqulov Xurshid Xurramovich , i.f.d., prof.	
O'zbekiston Respublikasining Jahon savdo tashkilotiga a'zo bo'lishiga oid	191
Ruzibayev Jahongir Nodirovich	
O'zbekistonda ikkilamchi qimmatli qog'ozlar bozori hozirgi holati tahlili.....	194
Ro'ziqulov Abdimo'min Qussam o'g'li , mustaqil izlanuvchi	
Raqamli texnologiyalar orqali turizm industriyasini rivojlantirish usullari	200
R. P. Zarikeyev , mustaqil doktorant	
Korxona iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda inson resurslaridan foydalanish amaliyoti	206
Abdualimov Ashraf Qurbonaliyevich , doktorant	
Oliy ta'lim muassasalarida to'lov-kontrakt shakli mablag'lari bo'yicha xarajatlar	
va ular hisobining amaldagi holati	211
Abdujalilova Dilnoz Abdusattorovna , doktorant	
O'zbekistonda oziq-ovqat bozori nazariy tahlili.....	216
Abduraxmanova Zuxra Toxir qizi , doktorant	
Sug'urta munosabatlarini takomillashtirishning istiqbollari	221
Abdutarapova Dildora Farxodjon qizi , doktorant	
Functions of Management in Education and Its Significance	231
Akhatova Shakhnoza Akram kizi , teacher	
Qishloq xo'jaligi korxonalarini moliyalashtirishni yangicha	
usullarini o'rganishning ayrim dolzarb masalalari	235
Ametov Quvondik Mamatjanovich , mustaqil izlanuvchi	
Yog'-moy sanoati korxonalari kapitali rentabelligini oshirish yo'nalishlari.....	238
Amirzoda Hamrayev , katta o'qituvchi	
Banklararo to'lov tizimini raqamli iqtisodiyotdagi rolini oshirish choralari	244
Amonov Alisher , o'qituvchi	
Baholash faoliyatini raqamlashtirish istiqbollari.....	248
Bobirjon Aktamov , katta o'qituvchi	
Marketing xizmati samaradorligini baholashda PEST tahlil usulining ahamiyati va qo'llash imkoniyatlari	253
Boyjigitov Sanjarbek Komiljon o'g'li , katta o'qituvchi	
Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarining vujudga kelish zarurati, umumiy hisobotlarining tuzilishi	
va O'zbekistonning MHXSga o'tishida vujudga keladigan muammolar va ularni bartaraf etishning istiqbolli	
yo'nalishlari	259
Djurayeva Iroda Bahrom qizi , doktorant, o'qituvchi	
Samaradorlikni korxona iqtisodiyotida tutgan o'rni	265
Fayziyeva Nilufar Shuxrat qizi , PhD, katta o'qituvchi	
Avtomobil transporti korxonalarida amortizatsiya xarajatlari va uning hisobini takomillashtirish masalalari...	269
G'anibayev Ilxomjon Shokiraliyevich , doktorant	
Turistlar statistik hisobini olib borish bo'yicha xalqaro standartlar va tajribalar tahlili	275
Jumanova Zilola To'ychiyevna , doktorant	
Tijorat banklari ipotekali kreditlarining qaytuvchanlik holatini barqarorlashtirish choralari	280
Jumayev Muzaffar Mahmud o'g'li , kafedra o'qituvchisi	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida soliqlar va boshqa majburiy to'lovlarni	
amalga oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish.....	284
M. Samiyeva , kafedra assisenti	
Assessment of the Economic Effectiveness of the Railway Transport System	288
Mannonov Shahruhmirza Abdurashidovich , independent researcher	
O'zbekistonda mikromoliya tashkilotlarining iqtisodiy faoliyat samaradorligini oshirish yo'llari.....	294
Nazarova Muslima Nazarovna , PhD, i.f.f.d., katta o'qituvchi	

Mamlakatimizda xizmat ko'rsatish sohasini rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlari.....	301
Odilov Dilshodjon Tulqinovich	
O'zbekistonda paxtachilik majmuasining iqtisodiy samaradorligini oshirish	307
Xoliqov Tolibjon Luptullaevich , kafedra assistenti	
Ta'lim tizimi boshqaruvida "time menejmenti" texnologiyalarini qo'llash.....	311
Radjabova Gavxar Umarovna , kafedra dotsenti	
Improving Trade Effectiveness Through Merchandising: Theory and Practice	316
Ravshan Aliyevich Allayorov , Associate Professor	
An'anaviy moliya tizimidagi yangi yondashuv va yechimlar	319
Abrorov Sirojiddin , PhD; Bunyod Usmonov , PhD	
Ijtimoiy fondlar va maqsadli jamg'armalar faoliyatini takomillashtirish	325
Samiyeva Gulnoza Toxirovna , PhD, i.f.f.d.	
Tikuv-trikotaj korxonalarining brend jozibadorligini marketing strategiyalari asosida oshirish.....	332
Sh. Sh. Ziyayeva , katta o'qituvchi	
Surxondaryo mintaqasining ekoturizm salohiyati nuqtayi nazaridan baholash	337
Soatov Yusuf Xo'jayor o'g'li , mustaqil tadqiqotchi	
Совершенствование учета неиспользованных основных средств в Республике Узбекистан.....	340
Усманов Фаррух Обитхонович , научный сотрудник кафедры	
An'anaviy moliya tizimining metodologik muammolari, shuningdek moliya tizimida yuz beruvchi inqirozlar va ziddiyatli vaziyatlarning yuzaga kelish sabablari	348
Xabibullayev Dadajon Ro'ziboyevich , stajor tadqiqotchi; Sindarov Fazliddin Kaxramonovich , kafedra assistenti	
Dehqon xo'jaliklarida mahsulot yetishtirish samaradorligini oshirishda tomorqa xizmati klasterlarini takomillashtirish	355
Xamrayeva Sayyora Nasimovna , kafedra professori; Ochilova Nargiza Akramovna , doktorant	
Transport xizmatlari bozorida marketing faoliyatini mexanizmlarini rivojlanishining asosiy tamoyillari	360
Nosirov Javlonbek Jamoliddin o'g'li , doktorant; Raxmatov Ziyodullo Nosirovich , dotsent	
BMT Barqaror rivojlanish maqsadlari doirasida kambag'allikni qisqartirish va oziq-ovqat xavfsizligini mustahkamlash masalalari.....	363
Yusupov M. S. , PhD	
Мировые финансовые центры точки роста экономики	369
Абдуллаев Анвар Фархадович , PhD., доцент кафедры	
XX asr jadid ma'rifatparvarlari Abdurahmon Toshkandiy va Abdulla Avloniy ijtimoiy qarashlaridagi umumiylik va xususiylik	375
Abrorxon Asatulloev Asatulloevich , PhD	
Математическое обоснование вычисления моды и медианы в статистике.....	379
Бердикулова Ирода Райимкуловна , старший преподаватель; Усманов Шахзод Шохрухович , студент	
Yirik soliq to'lovchi korxonalar faoliyatini rag'batlantirishda soliq ma'murchiligining istiqbollari.....	390
G'aniyev Shaxriddin Vohidovich , i. f. d., Saipnazarov Sherbek Shaylavbekovich , PhD	
Sog'lomlashtirish turizmi klasterlari faoliyatida innovatsion faoliyatni boshqarishning kross-innovatsiyalar asosidagi modeli	395
G'ofurov Azizbek Umarjonovich , mustaqil tadqiqotchi	
Tijorat banklari faoliyatidagi kredit risklarini boshqarishni takomillashtirish yullari.....	400
J. Y. Isakov , i.f.d, professor	
Mehnat bozorining raqamlashgan iqtisodiyotdagi statistik masalalari.....	405
A. Abduvohidov , i. f.d., professor	
Davlat oliy ta'lim tashkilotlarida xarajatlar hisobini yuritish.....	407
Karayev Payzillaxon Yusufxonovich , PhD	
Актуальная ситуация в сегменте теневой экономики в Республике Узбекистан.....	412
Кошанов Абдимурат , независимый исследователь	
O'zbekistonda moliyaviy hisob va hisobotni MHXSlariga transformatsiya qilishda asosiy vositalar hisobini tashkil etish masalalari	416
Qurbonova Shaxrinoz , doktorant	
Erkin iktisodiy hududlarda investitsion faollikni oshirish masalalari.....	420
Qilicheva Kamola Muzaffarovna , mustaqil tadqiqotchi	
Mahalliy byudjetlar xarajatlari ijrosining samaradorligini oshirish masalalari (Jizzax viloyati misolida).....	425
Mamayusupov Omonulla Mamatqulovich , erkin izlanuvchi	
Sug'urtada assistans xizmatlarini takomillashtirish	433
Maxmudov A. M.	
Цифровизация бухгалтерского учета.....	439
Мирсодикова Дилобар Дилшод кизи , самостоятельный соискатель	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini rivojlantirishning moliyaviy mexanizmini takomillashtirish.....	445
Nasurova Kamola Ravshanovna , PhD	
Повышение эффективности депозитной политики в коммерческих банках.....	451
Нуриллаев Рахмат Ярашевич , к.с.х.н., доцент; Нуриллаев Шердил Жамолiddin угли , магистр	

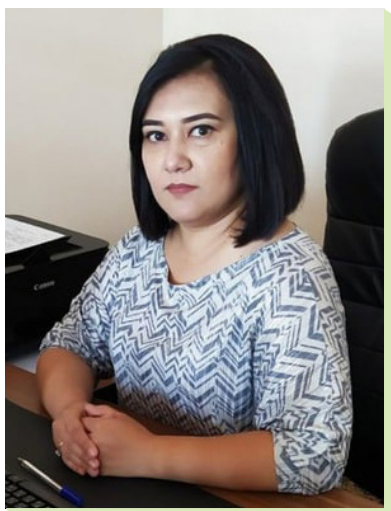
Hufiyona iqtisodiyotni qisqartirish orqali mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirish mexanizmlari.....	456
Pardayev Ilhomjon G'ulom o'g'li	
Uy-joy fondi boshqaruvini samarali tashkil etish	460
Berdiyeva Dilfuza Axatovna , PhD, dotsent	
Экономика знаний как высший ступень развития инновационной экономики	466
Хасанхонова Нодира Исаметдиновна , PhD	
Kichik biznes subyektlarini samarali investitsiyalashning ilg'or xorijiy davlatlar tajribasi.....	471
Ruziyeva Dilobar Isomjonovna , iqtisod fanlari nomzodi	
Davlat-xususiy loyihalarining mazmun-mohiyati, ilmiy-nazariy asoslari	481
Suleymanov Farrux Raximjonovich , mustaqil izlanuvchi	
Комплексный анализ хозяйственно-экономической деятельности и устойчивости АО "Узавтосаноат"	487
Туйчиев Комилжон Лазизович , доцент кафедры	
Экономическая сущность и важность повышения эффективности	
производства каракулеводческой продукции.....	493
Тулкин Хайтмуродович Фармонов , профессор; Нуриллаев Жамолiddин Ярашевич , докторант	
O'zbekistonda tijorat banklari emission operatsiyalarining dolzarb masalalari	499
O'ktamova Nozima Narzulla qizi , PhD, kafedra dotsenti	
Инновационные методы энергосбережения как способ повышения	
конкурентоспособности предприятия	503
Хамдамова Гавхар Абсаматовна , к.э.н., профессор	
Hudud sug'oriladigan yerlarida suv resurslaridan foydalanish holati tahlili	508
Shoxujayeva Zebo Safoyevna , i. f.n., professor, katta ilmiy xodim	
Hududlarning moliyaviy-investitsion salohiyatini oshirishning nazariy va amaliy jihatlarini	513
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi , kafedra dotsenti i.f.d.	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikda xodimlar faoliyatining axborot tizimlarini samarali tashkil qilish.....	521
Yuldashev Furqat Nurilloevich , doktorant	
O'zbekistonda raqamli iqtisodiyoti sharoitida elektron biznesni rivojlantirish yo'llari	524
Boboqulov Sanjar Baxronkulovich , PhD; Akramov G'ayrat Otabek o'g'li , talaba	
An Analysis of Green Taxation and Its Effect on Economic Growth	530
Fayzieva Nargiza Rabimovna , PhD	
Kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirishning nazariy jihatlarini	537
Qurbonov Jasurbek Pozilovich , kafedra dotsenti	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida turizm industriyasining rivojlanishi va istiqboli	540
Abdulxakimov Zuxrali Tursunaliyevich , PhD, kafedra dotsenti	
O'zbekistonda energetika korxonalari faoliyatida korporativ	
boshqaruvining baholash usullarini tahlili.....	544
Abduraxmonova Zarina Muysinjonovna , mustaqil tadqiqotchi	
Markaziy Osiyo davlatlarida rekreatsiya turizmi	548
Shaymanova Nigora Yusupovna , doktorant	
Korxona investitsiyalari xususidagi ilmiy-nazariy yondashuvlar va qarashlar evolyutsiyasi.....	552
Eshqo'ziyev Oxunjon Oybek o'g'li , doktorant	
O'zbekiston sanoatining rivojlanish tendensiyalari, muammo va yechimlari.....	559
Shavqiyev Erkin , i. f. n.	
"Yashil iqtisodiyot"ga o'tish zaruriyati, dastaklari va uning o'ziga xos tamoyillari	565
Berdiyev Baxtiyor Sodiqovich , kafedra dotsenti	
Innovatsion faoliyatni rivojlantiruvchi omillar va ulardan samarali foydalanish yo'nalishlari	571
Ashurov Maxammadjon Sotvoldiyevich , i.f.n., kafedra dotsenti	
Ijtimoiy tarmoqlar analitikasi.....	576
S. Qulmatova , PhD, dotsent	
Analysing the Functioning of Enterprise Management in the Context of Institutional Reforms	581
Kurpayanidi Konstantin Ivanovich , Professor	
Qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishi samaradorligini baholash	586
Ruxsatova Rushana O'ktamovna , erkin tadqiqotchi	
Soliq tushumlarini prognozlashtirish modellarini qurishning klassik va intellektual usullari	593
Narmanov Ulug'bek Abdugapparovich , PhD; Maqsudov Azamat Maqsud o'g'li	
Kompaniyani samarali boshqarishda marketingning o'rni va uning tamoyillarini qo'llash istiqbollari.....	598
Usmonova Dilfuza Ilhomovna , kafedra dotsenti	
Экономическая безопасность и факторы влияющие на неё.....	602
Абдишукуров Шерзод Шавкат угли , научный сотрудник	
Oliy ta'lim muassasalarining moliyaviy manbalari bo'yicha xarajatlar hisobi va uni takomillashtirish.....	608
Artikov Kurbonazar Amonovich , mustaqil ilmiy tadqiqotchi	
Innovatsion iqtisodiyot sharoitida inson kapitaliga yo'naltirilgan investitsiyalarning ahamiyati.....	614
Asamxodjaeva Shoira Shukurullaevna , katta o'qituvchi	

Перспективы развития инноваций и роль стартапов: зарубежный опыт, проблемы и решения.....	618
Ачилова Ширин Шавкат кизи , старший преподаватель	
Tijorat banklari tomonidan jismoniy shaxslarni kreditlashda garov ta'minotini takomillashtirish	622
Bazarova Nigora Ravshanovna , kafedra dotsenti	
Sug'urta tashkilotlari investitsiya faoliyatini boshqarish masalalari	627
Kenjayev Ilhom G'iyozovich , iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)	
Organizational Factors Influencing Leadership Styles and Procurement Outcomes	632
Saidakhmedov Islomjon Uligbekovich , Scientific researcher	
Tijorat banklari faoliyati samaradorligini oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish yo'llari	637
Mirpulatova Luiza Mansurovna , doktorant	
Tijorat banklarining tadbirkorlik subyektlarini kreditlash metodologiyasining ekonometrik tahlillari.....	642
Norov Akmal Ruzimamatovich , DSc, kafedra professori	
Tijorat banklarida kreditlash amaliyotini takomillashtirish yo'llari	649
Norova Nozima Nabiyeвна , katta o'qituvchi	
Hufiyona iqtisodiyotni qisqartirish orqali mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirish mexanizmlari	657
Pardayev Ilhomjon G'ulom o'g'li	
Jahondagi kuzatilayotgan globallashuv va tabiatdagi o'zgarishlar oqibatida kelib chiqayotgan turli xatarlardan himoya qilishda sug'urta tashkilotlari oldida turgan vazifalar ("O'zbekinvest" EISK AJ misolida).....	661
Sayfullo Mirzoyev	
International Experiences on Restoration of Financial Stability Through Indicators in Commercial Banking Sector	666
Solijonova Muxlisa Azamatovna	
Pensiya yoshining pensiya ta'minoti tizimiga ta'siri.....	668
Tursunov Jaxongir Pulatovich , DSc	
Mamlakat iqtisodiyotini islom moliya instrumentlari orqali rivojlantirish istiqbollari.....	673
Xalikov Ulug'bek Rustamovich , PhD	
Sug'urta kompaniyalari va tijorat banklari integratsiyalashuv jarayonini zarurligi va ahamiyati.....	678
Xudoyberdiyeva Sadoqat Abdumannonova , mustaqil izlanuvchisi	
Qishloq xo'jaligi korxonalarini davlat tomonidan qo'llab quvvatlashning innovatsion menejment tamoyillari... 683	
Shaniyazova Zamira Oralbayevna , PhD	
Тенденции развития жилищного строительства.....	688
Алиева Зилола Маматвалиевна , доцент кафедры	
Tadbirkorlik subyektlarini moliyalashtirishning innovatsion usullari.....	692
Shakirova Nigora Axralovna , kafedra dotsenti v.b.	
Nodavlat notijorat tashkilotlari mablag'larining shakllanishi va nazorat qilinishi.....	698
Xusanov Nishonboy Abdusattarovich , filologiya fanlari doktori, professor	
Спиртные напитки - вред здоровью	702
Кариева Халима Икромжоновна , старший преподаватель кафедры	
Importance of Social Infrastructure Development in Rural Areas	706
Munisa Alimova	
Davlat xizmatida agile loyiha boshqaruvi texnologiyasidan foydalanish.....	709
Isaqova Zebo Murodovna , f.f.n. (PhD), tadqiqotchi	
Korxonalar moliyaviy tahlilining ahamiyati	714
Karimov Eminjon Gapardjonovich , doktorant	
Рекреация как основа духовно-культурного возрождения нации и социально-экономического развития страны	716
Алимова Гузал Алишеровна , Доктор философии (PhD) по экономическим наукам	
Развитие тепличного плодовоовощеводства и создание в отрасли цепочки добавленной стоимости Республики Узбекистан.....	722
Дурманов Акмал Шаймарданович , PhD, доцент кафедры	
Oliy ta'lim muassasalarida ilmiy-tadqiqot faoliyatini rivojlantirishning innovatsion usullari.....	734
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li , DSc, mustaqil izlanuvchi	
Роль виртуальных банков в развитии экономики Узбекистане.....	738
Каримов Нарбой Ганиевич , доктор экономических наук; Ниязметов Мансур Рустамович	
Xotin-qizlarni ish bilan ta'minlashga ko'maklashish imkoniyatlari	742
Xayitov Abdimannon Buxarovich , iqtisod fanlari nomzodi	
Maxsus iqtisodiy zonalar: mazmun-mohiyati, ulardagi investitsiya muhitini yaxshilash	748
Ja'sur Umirzoqov Artiqboy o'g'li , PhD, dotsent	
Современные тенденции формирования системы критериев рабочих мест в условиях экологизации экономики	754
Ходжаева Нодирахон Абдурашидовна , PhD, профессор	
Yangi O'zbekistonda xizmatlar sohasi – mamlakat taraqqiyotining drayveri	760
Yusupov Muxamadamin , kafedra dotsenti	

Oliy ta'lim tizimida olib borilayotgan islohotlarning zarurati.....	767
Anvar Bazarbayevich Gafurov , PhD (i.f.f.d)	
Kichik sanoat zonalaridagi korxonalar raqobatbardoshligini oshirish.....	774
Shodmonqulov Kamoliddin Murodillayevich , kafedra dotsenti v.b.	
Pensiya yoshining pensiya ta'minoti tizimiga ta'siri.....	778
Tursunov Jaxongir Pulatovich , DSc	
Tibbiy sug'urtada innovatsiyalar va IT-texnologiyalarning qo'llanilishi.....	784
Xalikulova Gulzada Tadjimuratovna , PhD, kafedra dotsenti	
Improvement of Scientific Methodological Bases of Innovative Management of Higher Education Institutions.....	789
Gafurova Dilshoda , PhD	
Leveraging Public-Private Partnerships for Strategic Investment Financing.....	793
Yakubova Samira , PhD	
Iqtisodiyotni raqamlashtirish sharoitida banklarning o'rni.....	797
Adilova Zohida Ikromjonovna	

TIBBIY SUG'URTADA INNOVATSIYALAR VA IT-TEKNOLOGIYALARNING QO'LLANILISHI

Xalikulova Gulzada Tadjimuratovna

PhD, Toshkent moliya instituti "Iqtisodiyot" kafedrasida dotsenti

Annotatsiya: Maqolada tibbiy sug'urtaning ahamiyati, uning afzalliklari, rivojlanish tendensiyalari yoritilgan, tibbiy sug'urtada innovatsiyalarning joriy etilishining xorij tajribasi tahlil qilingan hamda rivojlangan mamlakatlar tajribasini O'zbekistonda qo'llash imkoniyatlari yoritib o'tilgan.

Kalit so'zlar: sug'urta, tibbiy sug'urti, innovatsiya, texnologiya, raqamlashtirish, aqlli sug'urta.

Abstract: The article highlights the importance of health insurance, its advantages, development trends, analyzes foreign experience in introducing innovations in health insurance, and also highlights the possibilities of applying the experience of developed countries in Uzbekistan.

Key words: insurance, health insurance, innovation, technology, digitalization, smart insurance.

Аннотация: В статье освещается значение медицинского страхования, его преимущества, тенденции развития, анализируется зарубежный опыт внедрения инноваций в медицинском страховании, а также освещаются возможности применения опыта развитых стран в Узбекистане.

Ключевые слова: страхование, медицинское страхование, инновации, технологии, цифровизация, умное страхование.

KIRISH

Jahonda ijtimoiy-iqtisodiy, tabiiy-iqlim va texnogen xavf-xatarlarning kuchayishi sharoitida jahon miqyosida sug'urta himoyasini ta'minlash va sug'urta xizmatlari ko'lamini kengaytirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. "2022-yilda global sug'urta mukofotlari 5,6 trillion yevro ni tashkil etdi". Jahon sug'urta bozorida kuzatilayotgan umumiy ijobiy dinamikaga qaramasdan, yuzaga kelayotgan tahdidlar sohaga innovatsion sug'urta texnologiyalarini joriy etish hamda sug'urta bozorining muhim segmenti bo'lgan tibbiy sug'urta tarmog'ini samaradorligini oshirishni taqozo etmoqda.

O'zbekistonda tibbiy sug'urta faoliyatini tartibga solish bo'yicha me'yoriy-huquqiy bazani takomillashtirish, tibbiy sug'urta subyektlari faoliyatini faollashtirish, tibbiy sug'urtada ish tizimini takomillashtirish, innovatsion sug'urta mexanizmlarini joriy etish, sug'urta xizmatlari iste'molchilari manfaatlarini himoya qilishni kuchaytirish, sug'urta tashkilotlari faoliyatini takomillashtirish, aholini sug'urta xizmatlaridan foydalanishni ta'minlashga e'tibor qaratilmoqda. Aholining sug'urta savodxonligi va sug'urtaga bo'lgan ishonchini oshirish, yangi innovatsion sug'urta mahsulotlarini joriy etish hisobiga sug'urta xizmatlarining iqtisodiyotdagi ulushini oshirish masalalari bugungi kunda o'ta dolzarbdir.

O'zbekiston sug'urta bozorining rivojlanishi global tendensiyalarga mos ravishda mamlakatdagi ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga ta'sir etadi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 22-yanvarda tasdiqlangan "2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60 sonli Farmonida Yangi O'zbekistonni rivojlanishida sug'urta tizimi alohida o'rni borligiga ahamiyat berilgan: "Aholiga ko'rsatilayotgan tibbiy xizmat sifatini oshirish, budget mablag'laridan samarali foydalanish, tibbiy xizmatlarni markazlashtirish va aholini tibbiy sug'urtalash amaliyotini joriy qilish" 56-maqсад sifatida ko'rsatib o'tilgan. Bundan ko'rinib turibdiki aholini ijtimoiy himoya qilishda yangi sug'urta turlarini kiritish maqsadga muvofiq va bu 2023-yil mamlakatimizda "Insonga e'tibor va sifatli ta'lim" dasturiga ham mos kelishi muqarrar². O'zbekis-

1 Allianz Global Insurance Report 2023: Anchor in turbulent times, https://www.allianz.com/en/economic_research/publications/specials_fmo/global-insurance-report.html.

2 O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 22-yanvarda tasdiqlangan "2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60 sonli Farmoni

tonda majburiy tibbiy sug'urtani 2026-yil oxirigacha to'liq joriy etish rejalashtirilmoqda. 2024-yildan Davlat tibbiy sug'urta jamg'armasi Sog'liqni saqlash vazirligi tizimiga o'tkaziladi, 2027-yildan esa mustaqil jamg'armaga aylanadi. 2026-yilning yakuniga qadar respublika bo'ylab tibbiy sug'urta to'liq joriy etilishi rejalashtirilmoqda. Bu O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2023-yil 6-sentyabrdagi Sog'liqni saqlash vazirligi faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risidagi qarorida belgilandi³.

ADABIYOTLAR SHARHI

Zamonaviy iqtisodiy adabiyotda ko'plab tadqiqotlar tibbiy sug'urta bozori rivojlanishining miqdoriy ko'rsatkichlari va tibbiy sug'urta munosabatlarini tartibga solish usullarini tahlil qilish bilan bog'liq. Tibbiy sug'urta tizimini tadqiq qilish masalalariga bag'ishlangan tadqiqotlar ichida quyidagi xorijiy mualliflarning "tibbiy sug'urta" atamasining talqinlariga alohida e'tibor berish zarur, deb hisoblaymiz.

Hozirgi kunga kelib "ixtiyoriy tibbiy sug'urta" va "majburiy tibbiy sug'urta" atamaları tobora ko'p adabiyotlarda uchramoqda. Olib borilgan tahlillar natijasi "tibbiy sug'urta"ning iqtisodiy mohiyatini o'rganishning uchta asosiy yo'nalishini aniqlash imkonini berdi.

Birinchi yo'nalishda tibbiy sug'urta (T. A. Fedorova, Y. B. Maxtina, O. I. Rusakova, S. V. Shoyko, N. N. Abashin, M. N. Yevsevleyeva, N. A. Lupey, S.V. Stepanova)larning xulosasiga ko'ra tibbiy sug'urta tizimi ikki tomonlama qaraladigan yondashuv ko'p tarqalgan: bir tomondan, aholini ijtimoiy himoyalash davlat tizimining elementi sifatida, boshqa tomondan – ushbu maqsadlar uchun budjetdan tashqari mablag'lar ajratilishiga qo'shimcha tarzda, sog'liqni saqlashni moliyalashtirish va tibbiy xizmatlarni to'lash uchun pul mablag'larini ta'minlashning moliyaviy mexanizmi sifatida shakllantirish.

Fikrimizcha, yuqoridagi xulosa ko'ra, tibbiy sug'urtaning ham, umuman sug'urtaning ham mohiyatini ochib berishga yondashuvlardan birini yaqqol aks ettiradi: u sug'urta faoliyatini sug'urtalangan shaxslarning (aholining) manfaatlarini himoya qilish usuli (shakli) sifatida ko'rib chiqadi.

Ikkinchi yo'nalish tibbiy sug'urta tizimini sug'urta munosabatlarini tashkil etishning normativ-huquqiy shakli sifatida ko'rib chiqadi, bu qonunchilik bazasini shakllantirish, sug'urta faoliyati ustidan davlat nazoratini tashkil etishni, o'zini-o'zi boshqarish jarayonlarini rivojlantirishni nazarda tutadi. (S. V. Ermasov va N. B. Ermasova). tibbiy sug'urtani korxonalar, mahalliy hokimiyat organlari, fuqarolarning badallari hisobiga maqsadli jamg'armalarni shakllantirishni va ulardan aholiga tibbiy ko'rsatishni moliyalashtirish uchun foydalanishni ta'minlaydigan shaxsiy sug'urtaning tarmog'i, kabi ta'riflaydi.

Uchinchi yo'nalish tibbiy sug'urtani sog'liqni saqlash sohasida aholini ijtimoiy himoyalash shakli sifatida ko'rib chiqadi (N. P. Saxirova, A. A. Gvozdenko). Ushbu tavsif sug'urta tizimining xususiyatlarini mulkiy va javobgarlik sug'urta turlari bo'yicha sug'urta tashkiloti tomonidan olingan majburiyat va riskni taqsimlashni aks ettiradi.

Shunday qilib, tibbiy sug'urta tizimini tatqiq etishda yuqorida keltirilgan uchta yo'nalish ham tibbiy sug'urta tizimini nazariy jihatdan qisman aks ettiradi.

ASOSIY QISM

Sug'urta kompaniyalari, bozor iqtisodiyotining har bir tarmog'idagi barcha boshqa korxonalar singari, o'z xarajatlarini kamaytirishga intiladi. Bunday maqsadga erishishning eng samarali usullaridan biri innovatsiyalarni joriy etish bo'lib, ularning asosiy ulushi IT sohasi ishlanmalari hisobiga to'g'ri keladi. Agar tibbiy sug'urta sohasidagi innovatsion faoliyat haqida fikr bildirilsa, ular butun tibbiyot sohasiga bevosita ta'sir etish orqali amalga oshiriladi – sug'urta sohasi ko'rsatilayotgan tibbiy xizmatlar sifatini qo'shimcha nazorat qilishni ta'minlaydi, ularni ishlab chiqarish samaradorligini oshiradi va bozorni monopoliyadan chiqarish vazifasini bajaradi. To'lovlar miqdorini kamaytirish, ya'ni sug'urta sohasiga to'g'ridan-to'g'ri foyda chegirmalar va franshizalar tufayli kelib chiqishi mumkin, bu esa mijozlarni davolanishdan ko'ra arzonroq bo'lgan kasallikning oldini olishga undaydi. Shu bois sug'urtalovchilar tibbiy xizmatlar ko'lamini yaxshilashdan manfaatdor va ularning innovatsion rivojlanishiga katta mablag' sarflashga tayyordir.

Bundan tashqari, hech kimga sir emaski, o'z tuzilmasi va tabiati nuqtai nazaridan sug'urta kompaniyalari buning uchun juda mos – ular investitsiya fondlari singari ko'plab mijozlarning kapitaliga ega va ular aksariyat xollarda uzoq vaqt davomida investitsiya qilinadi. Foyda ko'rinishidagi operatsion daromad bilan birga sug'urta sektori sug'urta mahsulotlarida qo'llaniluvchi texnologiyalarga nisbatan tibbiyotda innovatsiyalarda kvant sakrashini ta'minlay oladi.

Sug'urtalovchilarning jahon hamjamiyati InsurTechga investitsiya kiritish orqali biznesning samaradorligi va rentabelligini oshirish uchun "raqamlashtirish"ga intilmoqda – bu esa sug'urta bozorida yangi texnologiyalardan foydalanish samaradorligini oshirishga qaratilgan innovatsion yechimlarni amalga oshirishdir.

3 <https://www.gazeta.uz/uz/2023/09/07/medical-insurance/>

Bunday innovatsion texnologiyalar nafaqat sug'urta kompaniyalari tomonidan ko'zda tutilgan tijorat maqsadlarini, balki umuman sug'urta bozorini o'zgartirishni ham nazarda tutadi: bozorda eng yangi IT-texnologiyalaridan foydalangan holda yaratilgan yangi mahsulotlar qanchalik ko'p paydo bo'lsa, iste'molchining xatti-harakati va talabi shunchalik tez o'zgaradi.

Yuqoridagi ma'lumotlarni hisobga olgan holda, quyidagi texnologiyalar tibbiy sug'urtani rivojlantirish uchun eng istiqbolli deb hisoblanadi:

Genetik hususiyatlar. Genetik ketma-ketlikdagi yutuqlar xavf guruhlarini aniqlay oluvchi diagnostik testlarni ishlab chiqishga olib keldi, bu yerda erta aralashuvlar sug'urta kompaniyalari o'z mijozlarini kuzatish va oldini olish xarajatlarini kamaytirishi mumkin. Bunday testlar, shuningdek, davolash markazi xodimlariga bemorlar uchun maxsus dori-darmonlarni tezroq buyurishga yordam beradi, sug'urta biznesining narxiga bevosita ta'sir ko'rsatuvchi samarasiz davolash usullaridan foydalanishni kamaytiradi yoki bekor qiladi. Genetik testlardagi tezkor yutuqlar olimlar va klinitsistlarning turli kasalliklarga moyillik genetik belgilarini tushunishlarini tezlashtirishga yordam berishi kutilmoqda.

Genetik test aholi salomatligini tekshirish va xavflarni aniqlashda keng qo'llanilishi mumkin, bu yerda erta aralashuv juda foydali bo'ladi. Davolashga ko'proq javob berishi mumkin bo'lgan subpopulyatsiyalarni aniqlash bemorga zarur vaqtda kerakli dorini olishga yordam beradi.

Biroq, bunday texnologiyani ishlab chiquvchilar quyidagi muammolarga duch kelishlari mumkin:

- diagnostika vositalarining aniqligi, ishonchligi va klinik asosligi (testning kasallik holati yoki xavfini aniq prognozlash qobiliyati);
- amaldagi parvarishlash standarti bilan qiyoslaganda yaxshilangan dinamika va zararni qoplashning iqtisodiy samaradorligi;
- tabiatiga ko'ra aniqlash mumkin bo'lmagan bemorlar to'g'risidagi ma'lumotlarni himoya qilish talablariga rioya qilish.

Kompyuter texnologiyalari bilan ishlashni o'rganish. Taxminlarga ko'ra, bunday texnologiya tibbiy xizmatlar bozorini o'zgartirishi, vazifalarni tezroq va aniqlik bilan bajarishi va kamroq resurslardan foydalanishga yordam berishi mumkin.

Sog'liqni saqlash sohasida kompyuterda ishlashni o'rganish quyidagi klinik muammolarni hal etishga yordam beradi:

- bemorlarga tashxis qo'yish va kasallik o'choqlarini erta aniqlash;
- yangi preparat va qurilmalarni ishlab chiqishni tezlashtirish;
- ma'muriy funksiyalarni soddalashtirish.

Kompyuter texnologiyalarini o'rganish bemorlarga tashxis qo'yishning aniqligi va o'z vaqtida bajarilishini yaxshilash, sug'urta kompaniyalari uchun keraksiz tibbiy aralashuvlar xarajatlarini kamaytirish imkoniyatiga ega.

Jahon amaliyoti ko'rsatadiki, aholiga tibbiy yordam ko'rsatish yaxshilanmoqda, chunki kompyuter texnologiyalarini o'rganish orqali kasallik rivojlanishining keyingi ssenariylarini ishlab chiqilmoqda. Masalan, IBM va Memorial Sloan-Kettering saraton markazi WatsonOncology dasturini ishlab chiqishda hamkorlik qildi, bu dastur onkologlarga mavjud klinik ma'lumotlar va ularning individual xususiyatlariga asoslangan bemorlar uchun moslashtirilgan davolash rejasini tezda taqdim etishga yordam beradi.

Point-of-care (POC) texnologiyasidan foydalangan holda diagnostika. POC yordamida diagnostika bemorning umumiy holatini qulay va o'z vaqtida tahlil qilish imkonini beradi, bu esa unga tezroq va arzonroq yordam ko'rsatishga olib keladi. Qondan glyukoza, homiladorlik va OIV uchun testlarni o'tkazuvchi gadjetlar keng tarqalgan, ROS qurilmalaridan hatto saraton, sil va insult kasalliklarini aniqlash uchun foydalaniladi.

Bunday diagnostikaning afzalliklari quyidagilardan iborat: ROS qurilmalaridan har bir joyda va qulay vaqtda foydalanish qulayligi: shifokor xonasida, tez yordam xonasida, uyda yoki shifoxonada; surunkali kasalliklarning oldini olish, erta tashxislash va davolash bosqichlarida tibbiy xodimlarga axborot yordami.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Biroq sug'urta sohasida yangi texnologiyalarning tarqalishi va qo'llanilishi hamda O'zbekistonda InsurTechni joriy etishga to'sqinlik qiluvchi ayrim to'siqlar mavjud.

Innovatsiyalar kiritish uchun bu muammolarni hal etish kerak, bu esa InsurTecni joriy etish yo'lidagi navbatdagi qadam sifatida xizmat qiladi. Ikkinchidan, InsurTec sohasida ishlash uchun zarur bilimga ega kadrlar yetishmasligi muammosini hal etish zarur. Raqamli texnologiyalar asrida bulutli va boshqa raqamli yechimlarning ko'plab provayderlari turli sohalarida, jumladan sug'urta va InsurTec sohalarida muhandislar va ishlab chiquvchilarni tayyorlash uchun akademiya va universitetlarni tashkil etishga majbur bo'ladi.

O'zbekiston OTMlarida ham u yo'nalishda ta'lim yo'nalishlarini tashkil qilish uchun mazkur tendensiyaga rioya etilishi kerak. InsurTec texnologiyalari bo'yicha kadrlar tayyorlashni rivojlantirish zarur, chunki tez orada bozorda bunday mutaxassislarga talab ortib boradi.

Shunday qilib, asosiy to'siq zamonaviy resurslarning yetishmasligi va sanoatdagi mijozlar tomonidan o'zgarishlarni rad etishdan qo'rqish hisoblanadi. Bu holatda tashabbus davlat sektoridan chiqishi mumkinligini qayd etiladi: hech kimga sir emaski, sug'urta bozorining muhim qismi uning ishtirokchilari tomonidan ifodalangani. Shu bois sug'urta faoliyatini amalga oshirishni soddalashtirish bo'yicha me'yoriy-huquqiy bazani qayta ishlab chiqish va InsurTec sohasida mutaxassislar tayyorlash bo'yicha o'quv yo'nalishlari va profillarini yaratish maqsadga muvofiq bo'ladi.

Bundan tashqari, soddalashtirilgan sharoitlarda ilmiy tadqiqot va tajriba-konstruktorlik ishlarini olib borish va innovatsilarni joriy etish uchun soliq yukini kamaytirish va sohani imtiyozli kreditlash bo'yicha tashabbuslar dolzarb bo'lib qoladi. Bunday tavsiyalar yaqin kelajakda tibbiy sug'urta sohasida IT innovatsiyalarini rivojlantirishga yordam beradi.

Raqamlashtirish sug'urtalovchilarning bazaviy innovatsiyalardan manfaatdorligini belgilab beradi. Ular sug'urtalash jarayonlari va mexanizmlarini soddalashtirish maqsadida raqamli texnologiyalardan borgan sari faolroq foydalanadi. Bunday texnologiyalarga, xususan, avtomatlashtirish, chatbotlar (chatbots), ma'lumotga bulut ichida ishlov berish (cloud computing), sun'iy intellekt elementlari bo'lgan texnologiyalar (artificial intelligence) kiradi.

Telematik tizimlar axborot texnologiyalari bozorining juda tez rivojlanayotgan segmentlaridan biri hisoblanadi. Ammo "telematika" atamasiga umumiy ta'rif berish ancha mushkul – birinchidan, telematika "uzoq masofada joylashgan obyektlarni boshqarish", ikkinchidan, "avtomobillardagi zamonaviy elektron uskunalar", uchinchidan "ma'lumotlarni qayta ishlash va uzatish bo'yicha ixtisoslashtirilgan axborot qurilmalari va modullari" hisoblanadi.

Ixtiyoriy tibbiy sug'urta uchun telematika sog'liqni masofadan turib nazorat qilish tizimini joriy etish uchun va mos ravishda, olingan ma'lumotlardan, shu jumladan, kasallik rivojlanishining erta bosqichida aniqlashga qaratilgan oldini oluvchi choralarni amalga oshirish orqali olingan ma'lumotlardan foydalanib, ixtiyoriy tibbiy sug'urta mahsulotining narxini aniqlashda risklarni baholash tizimini shakllantirish uchun qo'llaniladi.

Yevropada yangi tibbiy dastur ishga tushdi, unga ko'ra shifokorlar va ularning bemorlari elektron kasallik varaqasi bilan ishlaydilar. Germaniyaning Sog'liqni saqlash federal vazirligi qog'oz variantiga nisbatan yangi tizim ancha tezkor, yaxshi va samaraliroq deb e'lon qildi. Bundan tashqari uni joriy etish har yili sarflanadigan xarajatlarni sezilarli darajada tejaydi.

Elektron kartadan foydalanish uchun bemorlarda maxsus PIN-kod mavjud, ma'lumotlar ko'rsatilgan plastik kartochka esa shaxsni tasdiqlash uchun xizmat qiladi. Unda shaxsning ismi-sharifi, yashash manzili va tug'ilgan yili ko'rsatilgan. Kelajakda kartaga muayyan bemor tomonidan ma'lum dori vositalarini qabul qila olmaslik to'g'risidagi ma'lumotni kiritish rejalashtirilmoqda – bu favqulodda holatlarda shifokorlarga tezda to'g'ri qaror qabul qilishga yordam beradi. Kasallik tarixlari Gematik kompaniyasining masofaviy serverlarida saqlanadi va bemorlar ulardan istalgan vaqtda, istalgan joyda foydalanishlari mumkin. 2019-yilda bunday ma'lumotlar bazasini shakllantirishni yakunlash rejalashtirilgan, shundan keyin tizim to'laonli ishga tushadi.

Fitnes – brasletlar imkoniyati unga joylashtirilgan qurilmalarning umumiy holatlarda quyidagilarni aniqlab beruvchi funksiyalari bilan cheklangan:

- qon bosimini o'lchash;
- tomir urishini o'lchash;
- tana haroratini o'lchash;
- yurganda, velosipeddan foydalanganda, zinalardan chiqayotganda va tushayotganda faollikni aniqlash;
- uxlash vaqtini aniqlash;
- terining elektr o'tkazuvchanlik faolligini aniqlash.

Maxsus ixtisoslashtirilgan dasturiy ta'minotni qo'llagan holda ko'rsatilgan ma'lumot inson oganizmining o'rtacha belgilangan mezonlarga nisbatan joriy holati to'g'risida dastlabki xulosa qilish imkonini beradi, harakat chog'ida uzoq muddat kuzatish me'yordan ehtimoliy chetga chiqish va risklar to'g'risida xulosa qilish imkonini beradi.

Ammo ma'lumotlarni "harakat chog'ida" to'plashdan oldin sog'liq holatining dastlabki anderraytingini quyidagi dastlabki ma'lumotlar asosida o'tkazish mumkin:

- tananing yog'siz vazni;
- vazn;
- tana vazni indeksi;
- organizmdagi yog'lar foizi;
- bo'y;
- yosh;
- jins;
- sport bilan shug'ullanish va hokazo.

Olinadigan ma'lumotlarni to'g'ri tahlil qilishning eng muhimi brasletni uzluksiz taqib yurish va dasturiy mahsulotga mijoz tomonidan o'z biometrik ma'lumotlarini kiritish hisoblanadi.

Jismoniy shaxslar mulkini sug'urta qilishda uy-joy xavfsizligi aktiv (yong'in xavfsizligi uskunolari, avtomatik tarzda suvni bекитish va elektr quvvatini o'chirish), shuningdek, passiv tizimlarda (iste'mol qilinayotgan suv hajmi, mulk joylashgan hududda jinoyatchilik darajasi va hokazo) foydalanishi mumkin. Reyting omillari sifatida qabul qilish mumkin bo'lgan omillar bu holatda quyidagi ko'rsatkichlarni qabul qilish zaruratini tug'diradi.

Markaziy kommunikatsiyaga ulangan shahar xonadonlari uchun:

- sarflangan suv hajmi;
- sarflangan elektr quvvati miqdori;
- sarflangan gaz miqdori.

Sug'urta xodisasi yuz berish ehtimolini baholashga bevosita ta'sir qiluvchi asosiy xususiyatlar bu holda quyidagilar bo'ladi:

- mulk joylashgan hududdagi jinoyatchilik darajasi;
- uyning necha qavatdan iboratligi;
- binoning eskirganligi (foydalanish uchun topshirilgan yil);
- oxirgi marta kapital ta'mirdan chiqarilgan yil;
- yong'indan himoya qilish tizimining mavjudligi;
- mulkni himoya qilish tizimlarining mavjudligi (temir eshiklar, darhol xabar berish tugmachasi va signalizatsiya va h.k.).

"Aqli sug'urta" mahsulotlarini joriy qilish natijasida texnologiyaning o'zi yangi bo'lishidan tashqari sug'urta portfelining sezilarli darajada o'sishi va rivojlanishi ro'y beradi, ammo ko'p jihatdan bu eng muhim omil har bir mijoz va sug'urta obyektining o'ziga xos xususiyatlarini imkon qadar hisobga olgan holda voqea yuz berishining eng aniq ehtimoli narx ko'rsatkichlarini shakllantirish imkonini beruvchi sug'urta mahsulotlarini sotish, bu oxir-oqibat risklarni baholashdagi aniqlikni ancha oshirish va sug'urta kompaniyalarining moliyaviy barqarorligiga ijobiy tarzda ta'sir qilishiga imkon beradi. Shu bilan bir qatorda shunga o'xshash mahsulot turlari mijoz uchun uning sug'urta mahsulotining bahosini shakllantirishda faol ishtirok etishini nazarda tutadi va albatta, uning hayotidagi barcha yo'nalishlarda salbiy holatlar rivojlanishining oldini oladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 22-yanvarda tasdiqlangan "2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60 sonli Farmoni
2. Sorek, G., & Benjamin, D. (2016). Health insurance mandates in a model with consumer bankruptcy. *Journal of Regulatory Economics*, 50(2), 233-250. doi:10.1007/s11149-016-9302-x
3. Rey, D., Garrido, A., & Calatrava, J. (2016). Comparison of Different Water Supply Risk Management Tools for Irrigators: Option Contracts and Insurance. *Environmental and Resource Economics*, 65(2), 415-439. doi:10.1007/si 0640-015-9912-2
4. Шахов В.В. Страхование: Учебник для вузов. – М. ЮНИТИ, 2001. – 311 б.
5. Ефимов С. Л. Энциклопедический словарь: Экономика и страхование. – М.: Церих-ПЭЛ, 1996. – 528 б.
6. Ермасов С.В., Ермасова Н.Б. Страхование: Учеб. пособие для вузов. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2004. – 462 с.
7. Дюжиков Е.Ф. Перспективы сотрудничества стран СНГ в области страхования // Финансы. – 2000. – №6.- С.42-44
8. Таракуцяк А.О. Страховые услуги: Учебное пособие. – К.: Из-во: Европа, 2003. – 584 с .
9. Плис В.И. Страхування: Навч. посібник – К.: Каравела, 2005. – 392с.
10. Базилевич В.Д., Базилевич К.С. Страхова справа. – 4-те вид., перероб. – К.: Знання, 2005. – 351 с.
11. Александрова М.М. Страхування: Учебно-методичное пособие. – К.: ЦУЛ, 2002 – 208с.
12. Базилевич В.Д., Базилевич К.С. Страхова справа. – 4-те вид., перероб.- К.: Знання, 2005. – 351 с.;
13. Шеннаев Х.М., Халикулова Г.Т. Суғурта маркетинги. Ўқув қўлланма – Т.: Янги нашр, 2012. – 212 б.
14. Kardiadevice [Электронный ресурс] Режим доступа: URL:https://www.alivecor. com/ (дата обращения 31.11.2018)
15. Technologies Change Health Insurance: The Most Innovative Ventures, 2017 [Электронный ресурс] Режим доступа: URL:https:// medicalfuturist.com/technologies-change-health-insurance-innovative- ventures (дата обращения 29.11.2018)
16. Top 10 health care innovations: Achieving more for less, Deloitte, 2016 [Электронный ресурс] Режим доступа: URL:https://www2.deloitte.com/us/en/ pages/life-sciences-and-health-care/articles/top-11-health-care-innovations. html (дата обращения 29.11.2018)
17. Townsend Mike, Eleven Ideas For Healthcare Innovation, 2018 [Электронный ресурс] Режим доступа: URL:https:// tincture.io/ eleven-ideas-for-healthcare-innovation-461d70b21fe6 (дата обращения 29.11.2018)
18. Watson Oncology [Электронный ресурс] Режим доступа: URL:https://www.ibm.com/us-en/marketplace/ibm-watson-for-oncology (дата обращения 31.11.2018).

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2023. № 10

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Тел.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot”
jurnali

O‘zbekiston Respublikasi
Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro‘yxatdan
o‘tkazilgan.